

Образац 3.

Факултет Православни богословски

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Веће научних области друштвено-
хуманистичких наука

(Број захтева)

(Назив већа научне области коме се захтев
упућује)

(Датум)

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на одлуку о прихватању теме докторске дисертације и о одређивању ментора

Молимо да, сходно члану 47. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета", број 186/15-пречишћени текст и 189/16), дате сагласност на одлуку о прихватању теме докторске дисертације:

„Историјско-критичка анализа и савремена рецепција богословске мисли
митрополита српског Михаила Јовановића“

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ

теологија

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Марко (Радомир) Пајчин

2. Претходно образовање (назив и седиште факултета, студијски програм):

УБ ПБФ

3. Година завршетка

претходног нивоа студија: 2015.

2015.

4. Година уписа на докторске студије:

5. Назив студијског програма
докторских студија:

теологија

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ:

Име и презиме ментора: Владислав Пузовић

Звање: доцент

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. Антиохијски патријарх Петар III (1052-1056) и црквена криза 1054. године, Зборника радова Византолошког института 51 (2014) 71-92 (М 23)
2. Суђење Дамаскину Хиландарцу на Светој Гори и међуправославни односи средином XVII века, Анали Правног факултета у Београду 2 (2015) 135-153 (М 24)
3. Утицај Духовног регуламента (1721) на Свештеничка и Монашка правила митрополита Београдско-карловачког Вићентија (Јовановића), Зборник Матице српске за историју 90 (2014) 3754 (М 51)
4. Константинопольский патриархат и православная диаспора в XX веке: Полемика вокруг создания Эгзархата православных русских церквей в западной Европе, Вестник Православного святоотеческого гуманитарного университета (Серия 1: Богословие, Философия) 5 (55) (2014) 26-44 (додатна листа Универзитета у Београду)
5. Русские эмигранты - студенты Православного богословского факультета Университета в Белграде (1920-1940 гг.), Вестник Православного святоотеческого гуманитарного университета (Серия 2: История, История РПЦ) 2 (63) (2015) 65-83 (додатна листа Универзитета у Београду)

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће факултета

(назив надлежног тела факултета)

на седници одржаној 27.2.2018. размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације јер садржи оригиналну идеју и да је од значаја за развој науке, примену њених резултата, односно развој научне мисли уопште.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

- Прилог
1. Одлука Наставно-научног већа о прихватању теме и одређивању ментора
 2. Извештај Комисије о оцени научне заснованости теме докторске дисертације

Напомена: Факултет доставља Универзитету захтев са прилозима у електронској форми и у једном писаном примерку за архиву Универзитета

На основу чл. 28. и чл. 65. Статута Православног Богословског факултета, Научно-наставно веће Факултета на својој 5. седници у школској 2017/2018, одржаној 27.2.2018. године, донело је следећу

Веће доноси
ОДЛУКУ

1. Прихвата се извештај Комисије за одобрење теме докторске дисертације Марка Пајчина под насловом "Историјско критичка анализа и савремена рецепција богословске мисли митрополита српског Михаила Јовановића", у саставу др Радомир Поповић, редовни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду; др Зоран Крстић, редовни

професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду; др Растко Јовић, доцент Православног богословског факултета Универзитета у Београду.

2. Задужује се Служба за студентска питања Факултета да предметни извештај са предлогом и потребном документацијом достави Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Кандидат је предао Већу пријаву за израду докторске дисертације.

Веће Факултета оформило је сходно актима факултета комисију за одобрење теме докторске дисертације. Комисија је у благовременом року поднела извештај Већу Факултета.

По разматрању поднетог извештаја, Наставно-научно веће Православног Богословског факултета Универзитета у Београду, донело је одлуку као у диспозитиву.

Доставити:

-Именованом

-Већу научне области УБ

-У досије

-Архиви

ДЕКАН

проф. др Предраг Пузовић

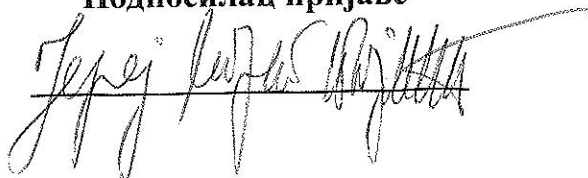
**ПРИЈАВА
ТЕМЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ**

1. **Име (име родитеља) и презиме** Марко (Радомир) Пајчин
2. **Студијски програм** Теологија
3. **Школска година уписа на студијски програм** 2015.
4. **Број индекса** 15/3008
5. **Претходно образовање кандидата (основне и мастер студије):**
Основне академске студија на Православном богословском факултету Универзитета у Београду (дипломирао 8. октобра 2014. године), Мастер студије на Православном богословском факултету Универзитета у Београду (Библијско-патристички смер) (завршни рад одбранио 7. октобра 2015. године)
6. **Радни наслов теме докторске дисертације** Историјско-критичка анализа и савремена рецепција богословске мисли митрополита српског Михаила Јовановића
7. **Научне области које обухвата тема докторске дисертације** историја, теологија, социологија
8. **Контакти (телефон, мобилни телефон, e-mail):** 019/541-092, 064/11-322-11, markopajcin@hotmail.com

Прилози:

- Образложење теме (научна област из које је тема, предмет научног истраживања, основне хипотезе, циљ истраживања и очекиване резултате, методе истраживања и списак стручне литературе која ће се користити)
- Биографија кандидата
- Библиографија кандидата
- Изјава да предложеној тему кандидат није пријављивао на другој високошколској установи у земљи или иностранству
- Мишљење одговарајућих етичких комитета о етичким аспектима истраживања, уколико је предвиђено посебним прописима.

Подносилац пријаве

ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Образложење теме:

**Историјско-критичка анализа и савремена рецепција богословске
мисли митрополита српског Михаила Јовановића**

Ментор:

Доц. др Владислав Пузовић

Кандидат:

Марко Пајчин

Београд,

2017. година

Предмет и циљ истраживања

1. Предмет истраживања

Предмет истраживања докторске дисертације јесте историјско-богословска анализа и савремена рецепција у српској богословској мисли богословског опуса митрополита српског Михаила Јовановића (1826-1898). Митрополит Михаило несумњиво спада у ред најзначајнијих личности XIX века. Црквено и богословско, просветитељско и харитативно прегалаштво овог црквеног поглавара од изузетне је важности за српску Цркву и српско национално биће и као такво захтева дубљу и подробнију анализу. Његова личност као богослова, црквеног делатника и угледног јерарха пружила је уникални допринос оновременој српској црквеној али и друштвеној средини. Веома широк спектар сачињен од најразличитијих верских, политичких и друштвених дешавања условили су да митрополитове речи и мишљења, ставови и судови поред тога што су израз епохе у којој је делао, истовремено постану слика о угледу и значају који је имао у својој отаџбини али и шире изван њених граница. Стога је као предмет истраживања предложене дисертације узет целокупни богословски опус митрополита Михаила како би се на целовит начин презентовала његова богословска мисао.

Вративши се у Кнежевину Србију са школовања из Кијевских духовних школа-семинарије и академије, одушевљен оним што је у периоду свога седмогодишњег боравка на тлу моћне руске Империје имао могућности да боље упозна и шире сагледа, енергично и трудољубиво настоји да виђено и доживљено примени. Поред великих напора које је његов старатељ али и тадашњи поглавар српске Цркве митрополит Петар Јовановић (1800-1864) предузимао стање у организацији црквеног живота, а нарочито црквене просвете било је веома лоше. Млади српски јеромонах Михаило Јовановић убрзо по ступању на дужност предавача у Београдској богословији започиње писање богословских уџбеника и адекватну организацију поменутог богословског училишта. Управо је ово разлог због чега су школски уџбеници прва писана дела јеромонаха Михаила, потоњег митрополита српског. Предмет предложеног истраживања управо је и заснован на

аналитичком понирању у садржај, методологију, етиологију и богословску интерференцију митрополитовог стваралаштва. Стога је неопходно, зарад целовитог сагледавања и бољег разумевања слова и духа дела Михаила Јовановића разјаснити историјске оквире у којима оно настаје, конкретније, стање и прилике световне и црквене просвете. Старање за унапређивање црквене просвете стоји на почетку дуге и плодотворне мисије коју је у српском роду имао митрополит Михаило понет жељом да узор знаменитог кијевског богословског училишта у којем је стасавао и као богослов али и као монах примени у српској средини. Управо та чињеница чини јаснијим посезање за израдом школских уџбеника првенствено намењених поколењима младих богослова који су стасавали за рад на пољу црквене просветитељско-мисионарске делатности. Усрдним залагањем митрополита Петра Јовановића остварени су значајни помаци у односу на стање које је постојало непосредно након добијања аутономије српске Цркве 1830. године. Но, потреба за адекватно образованим црквеним кадровима који су били способни да одговоре на дух и изазове времена и историјског тренутка у којем су се налазили, готово да је природно изискивало повећање нивоа и квалитета наставе у београдском богословском училишту. Предмет рада има за циљ и да осветли и историјски, хронолошки и аргументовано, реконструише стање световне просвете у Србији у првој половини XIX века. Просвету под патронатом српске Цркве не би требало сагледавати одвојено од целокупне стварности у којој се држава налазила и која је последично и на њу утицала. Богословље које се изучавало у Београдској богословији налазило се под непосредним и отвореним утицајем руске богословске мисли. Пре Михаиловог доласка у Београдску богословију учило се из писаних лекција. Настанком дела Црквено богословље (1860) и Херменеутике (1864) почињала је да се рађа богословска уџбеничка литература. Компилативно-преводиачким радом, Михаило уређује и Догматику, Морално богословље и Омилитику. Ово је, несумњиво, допринело продору снажног руског богословског утицаја у српску црквену средину. Руско богословље постало је меродавно и према њему се односило са уважавањем као истакнутим и репрезентативним примером узлета и развоја. Митрополит је у богословију увео и философске и педагошке дисциплине чиме је значајно допринео подизању интелектуалног и општеобразовног нивоа ученика богословије. Стога није било сумње да се најквалитетнији просветни и дидактички модели примене и тиме у знатној мери усаврше и оплемене тадашња кретања

српске црквене просвете. С обзиром да су кандидати за ступање у свештенички чин чекајући да наврше двадесетчетири године живота стекавши тако могућност за рукоположење, предавали у школама као учитељи, управо је широк спектар наука које су изучаване у богословији шириле хоризонте и одговарале на дух времена. Митрополит Михаило никада није скривао своје симпатије, чак и недвосмислено славенофилство.

У жанровском погледу, волуминозним књижевним опусом предстојатеља српске Цркве, свакако домирају омилије. Будући угледном личношћу, пред митрополитом се су отварале широке могућности и велики број прилика да упути своје речи. Но, највећи део његовог писаног стваралаштва сачињавају литургијске беседе произношене на Господње, Богородичине и светитељске празнике. Карактеристично за делатност митрополита Михаила јесте потреба континуираног и истрајног поучавања. Управо овај феномен нам и осликава верске прилике у српском народу. Богословско књижевно стваралаштво на тлу Србије пре њега готово да није постојало. Предавачи у богословијама али и одређени уџбеници који су они са собом доносили и из којих су предавали били су са територије Карловачке митрополије као знатно развијеније црквено-просветне и административне јединице него што је у том тренутку била Кнежевина Србија. Велики проценат неписменог становништва, приучено свештенство и монаштво, свега једно богословско училиште, недостатак богословске литературе и издавачке делатности, били су проблеми и изазови са којима се митрополит Михаило борио. Такве прилике у потпуности оправдавају због чега митрополитове беседе имају превасходно поучни карактер. Такође, митрополит пише и дела *Црквени учитељ*, *Православни проповедник* и *Пастирске поуке* која откривају да је митрополит у свом раду дословно постављао темеље српске богословске науке али превасходно и васпостављао свеукупну духовну обнову у нашем народу. Предмет рада јесте осветљавање прилика у српском друштву али превасходно да кроз писана дела самог митрополита и историјско-критичку анализу из њих ишчита са којим проблемима, изазовима и искушењима је митрополит долазио у сусрет и консеквентно томе одговарао на њих јер је веома често писана заоставштина управо реакција на поједине актуелне догађаје. Продор либералних и социјалистичких идеја имале су изразити антицрквени карактер. Уколико се овој слици придода и деловање Васе Пелагића, растурање памфлета са отвореном прозелитистичком намером римокатоличке Цркве и протестантских верских заједница, јасно је колико је митрополитово деловања

морало бити широко и обимно, а потреба за учвршћивањем поверене му пастве у православој вери, снажна и непоколебива. Стога се анализом митрополитових дела, уз претходно осветљавање целокупне историјске збиље, настоји пружити приказ једног трудољубивог и самопрегорног рада, каквим се митрополитов несумњиво одликовао. Када је реч о савременој рецепцији богословске мисли митрополита Михаила, она ће укључивати рефлексије исте током читавог XX века, а посебна пажња биће посвећена српских теолога краја XX и почетка XXI века. Значајно је истражити у којој мери се српски богословски аутори осврћу на богословски опус митрополита Михаила, а затим на који начин је реципиран и валоризован од стране истих. Такође, неопходно предложена дисертација истраживаће континуитет и дисконтинуитет између српског богословља XIX и XXI. Једна, за ондашње прилике, хиперпродуктивност стваралачког набоја који је присутан у делима митрополита Михаила неће бити поновљен у потоњем периоду. Стога је потребно аналитички изложити где је место сусрета и разилажења између богословских идеја митрополита Михаила и доцнијих богословских нараштаја. Ово отвара и питање колико су његова богословска решења којима се бавио митрополит Михаило релевантна за српско богословље данас и који је узрок њихове скромне присутности у нашој богословској средини данас. Означавали то, пак, богословски опус митрополита Михаила није подложен савременој контекстуализацији и чини ли га то, недвосмислено, једним атавистичким изразом националне богословске прошлости.

Циљ истраживања

Циљ истраживања је историјско-критичко презентовање богословског дела митрополита Михаила Јовановића. У том погледу циљеви дисертације биће усмерени на следеће теме и питања:

- сажете биографске указатеље као неопходне смероказе у хронолошком и тематском одређењу предложене теме
- какво је било стање српске богословске мисли у XIX веку?
- колики и какав је био утицај руског богословља на дело митрополита Михаила?
- у чему се огледа специфичност богословског израза митрополита Михаила?
- на који начин и у којој мери је рецепирано његово богословско стваралаштво у савременој српској богословској средини?
- у којој мери је богословска мисао митрополита Михаила релевантна данас?

Митрополитова биографија од стране претходних истраживача добрим делом је истражена и проучена али свакако не у потпуности. Постоји приличан архивски материјал који непосредним и информативним увидом у његов садржај указује на бројне појединости које нису биле предмет пажње досадашње историјске науке. У великој мери руски богословски утицај на црквено-просветни систем остао је неистражен. Стога један део дисертације управо настоји да истражи имплементацију руског богословља у српску средину, будући да ће много деценија ови узорити модели бити у основи целокупне српске богословске стварности.

Дела митрополита Михаила су под непосредним утицајем руског богословља, што не изненађује када се узме у обзир његово школовање. Међутим, умногоме дела руских аутора митрополит настоји да преобликује, прилагоди српској средини, а не да их просто пренесе и расуђивања примени. Циљ предстојећег истраживања управо се и састоји да се из једног жанровски монолитног опуса, будући да омилитичко наслеђе преовладава, сагледа и процени, открије и прикаже поглед на ексисиологију, есхатологију, сотириологију, светотајинско богословље, пастирске смернице, паренетске списе. Иако у једном формалном и систематском погледу дело *Догматско богословље* постоји,

митрополит је своје погледе у потоњим деценијама различито нијансирао али се у суштини није разилазио од оних првобитних. Но, ипак треба истражити развојни пут низ његових богословских зрења у деценијама у којима се готово перманентно и са несмањеним жаром остваривао као богослов и уткивао своје дело у биће српске Цркве и њеног народа. Такође, предложени рад би у једном финалном делу имао за циљ да успостави и извесну паралелу са савременим српским богословљем показујући да ли је XIX век могао понудити и да ли може да понуди богословске идеје, предлоге и решења која се и данас могу применити? Да ли се овај период може оценити као богословски аналфабетна и мрачна епоха или пак њени пропламсаји и у нашим временима могу бити и постати светлост. Може ли се српско богословље уопште целовити оцењивати уколико би се овај период пренебрегао и просто констатовао као далеки реликт историјско-богословске прошлости.

Основне хипотезе

Основне хипотезе које се износе у предложеној дисертацији су:

- Оповргавање хипотезе о неплодности српског богословља у XIX веку.

Примарна интенција наведене хипотезе јесте указивање на постојање богословског стваралаштва током XIX века. Иако је овај период српске богословске мисли неретко оцењиван као мање продуктиван и релевантан за њен потоњи развој наведена хипотеза доказује да се она кретала у скромним и несамосталним оквирима, у поређењу са руском теологијом или пак римокатоличком и протестантском, али да ни у ком случају није замрла. Овоме доприноси за оновремене услове, значајан број васпитаника, првенствено, руских духовних академија који повратком у своју отаџбину настоје на унапређењу српске теологије.

- Доказивање да је богословска мисао митрополита Михаила била темељ српске теологије током XIX века.

Захваљујући угледу и утицају који је митрополит Михаило као млад јеромонах и професор београдске богословије уживао, првенствено благодарећи благонаклоности тадашњег поглавара српске Цркве митрополита Петра Јовановића, као предавач, а потом и епископ шабачки, прва уџбеничка литературе коју приређује препоручивала га је као значајну личност српске теологије. У потоњем периоду, када се стицајем историјских околности пружа могућност за већи и шири уплив његових радова у српској црквеној средини, митрополит постаје неодвојива личност најтесније повезана са побољшањем нивоа квалитета богословског образовања у Србији.

- Оповргавање хипотезе о бесплодности и штетности руске теологије у српској црквеној и богословској средини у XIX веку.

Неретко се могу чути оцене да је продором руске теологије, најпре на тло Карловачке митрополије, а потом и на тло Кнежевине Србије, пристигло и схоластичко

богословље у својим негативним конотацијама. Иако се од појединих истраживача Кијевска духовна академија маркира као место из којег се, путем у њој одшколованих питомаца, православна богословска мисао са римокатоличким и протестантским елементима даље преносила, предложена дисертација жели да такву хипотезу оповргне као једнострану и мисаоно недовољно профилисану. Првенствено узимајући у обзир неповољне историјске околности за Руску империју која је на тлу данашње Украјине била изложена снажним језуитским мисионарским притиском али и спречавањем прозелитске делатности и протестантских мисионара, дисертација анализира и предочава један шири ареал и сплет историјских околности и чињеница. Веома је важно истакнути да се руско академско богословље средином и у другој половини XIX века одликовало наглашеном тенденцијом стремљења према светоотачким изворима. Управо у време школовања митрополита Михаила у Кијевској духовној академији, од стране еминентних професора овог угледног училишта започиње преводилачки подухват светоотачке литературе, а чији је интезитет нашао и свој лични одраз у митрополитовом ђачком дневнику. Млади Милоје бележи да и у Србији ускоро треба почети са превођењем дела Светих Отаца. Обузет величином академског прегалаштва својих професора који раскидајући схоластичке ланце XVIII века посежу за светоотачким изворима усмеравајући руско богословље према златној епохи, митрополит Михаило настоји да тај полетни дух доспе и у Србију.

- Доказивање да богословска делатност митрополита Михаила није била искључиво преводилачко-компилаторног карактера.

Богословска делатност митрополита српског Михаила Јовановића темељи се на руским богословским узорима. Настоји да их кроз преводилачку и компилаторну делатност прилагоди српској средини пружајући и лични богословски печат и допринос. Оцењен од стране историчара као неопходна новина у српској теолошкој средини његов рад не може се окарактерисати као пуко примењивање руских образаца мишљења. Адекватна валоризација теолошког наслеђа XIX века открива способност српске теолошке средине да реципира најужоритије богословске ауторе попут Јакова Амфитеатрова, Макарија Булгакова, Филарета Дроздова, Василија Пјевницког и других.

Методи истраживања

У овој дисертацији користиће се неколико метода истраживања. Основни метод теме коју обрађује ова дисертација јесте историјско-критички метод. Потребно је да се обради ток историјских догађаја, црквених и световних, који су претходили започињању богословске делатности митрополита Михаила Јовановића. Будући да је за време његовог школовања трајала архипастирска делатност митрополита српског Петра Јовановића, неопходно је о првој половини XIX века истакнути основна прегалаштва поменутог поглавара превасходно када је реч о уређењу црквене просвете. Како би се она целовито сагледавала, потребно је истражати и презентовати стање у целокупној тадашњој српској просвети како би се могао успоставити компаративни метод у том погледу. Имајући на уму и уплив руске богословске мисли посредством предавача из Карловачке богословије, потребно је изложити основне правце у богословским дисциплинама са нарочитим нагласком на Кијевску духовну академију као *alma mater* митрополита Михаила Јовановића. Преглед наставног програма и уџбеника из којих се богословље у то време изучавало у значајној мери помаже осветљавању и појашњењу потоњег митрополитовог богословског стваралаштва.

За анализу примарне и секундарне грађе односно свих писаних извора, потребан је један критички приступ како би се адекватно и подробно истражио садржај и веродостојност истих извора.

Коришћење овог метода треба да покаже не само ток догађаја, већ и да открије узроке и последице најзначајнијих историјских догађаја у овом периоду како би се историјско-богословском анализом презентовало и оценило богословско дело митрополита Михаила Јовановића. Тако истраживање води и до употребе компаративне методе, односно до историјско-компаративне (узрочне) методе како би се на основу истраживања богословског дела митрополита Михаила уочили богословски извори које користи у својим делима, а реч је превасходно о делима руских теолога, закључци других црквених историчара, и коначно, дошло до објашњења која нису везана само за наведено време већ која могу да допринесу Цркви и друштву за тумачење одређених појава у прошлости са њиховом рефлексijом на садашњост.

У раду ће бити коришћен и имаголошки метод, како би се истражило какву су представу о себи имали различити учесници у наведеном историјском оквиру обрађени у овом раду али и колективне представе верника и грађана о стању вере, националног идентитета, политичкој стабилности, односима Цркве и државе, будући да се сва наведена питања сливају, односно, налазе свој одраз у делима митрополита Михаила што указује на његову активност и својеврсну будност у оновременим друштвеним и политичким струјањима и непрестаној пастирској бризи. Истраживањем и писањем ове дисертације доприноси се и реалнијој представи о српском богословљу овог периода, недовољно истраженом и површно критички оцењиваном, услед чега се незаслужено нашло на маргинама савремене богословске мисли. Методологијом примењиваној у овој дисертацији дело митрополита Михаила као кључног богословског писца у Србији током друге половине XIX века предочиће се продуктивност и инвентивност аутора, чиме се тежи ка отклањању уврежених представа о овом периоду националне и црквене историје као редундантном. Такође, истраживачки подухват настојаће да презентује узроке и разлоге зашто теолошко наслеђе наведеног периода није нашло ширег одјека и веће примене у савременим српским теолошким токовима као и може ли оно наћи свој адекватни положај у њој данас.

Као потребан, биће коришћен и херменеутички метод, који је неопходан како би се дошло до исправне слике онога што јесте било у конкретном историјском времену и простор, исправно тумачећи примарне и секундарне изворе.

Значај истраживања

Значај овог рада је вишеструк. Првенствено са богословско-историјског становишта будући да аналитички излаже дело великог српског јерарха и богослова, митрополита српског Михаила Јовановића. С обзиром да је велики број нараштаја, како будућих црквених клирика тако и верног народа Божијег васпитаван на делима митрополита Михаила, важно је представити каквим се богословским и литерарним квалитетима одликовало дело јединствено у својој историјској епохи које је несумњиво допринело развоју и унапређењу српског богословља. Иако је митрополитов рад био предмет интересовања српских и руских историчара, његово богословско стваралаштво остало је без адекватне историјско-критичке анализе. Стога је намера предложене дисертације да поред биографских, социолошких и културолошких специфичности епохе у којој је митрополит деловао, а који су несумњиво утицали на његов богословски рад, првенствено покаже специфичност његовог богословског израза, ниво самосталности, верности традиционалним основама и одважност у мисаоној иновативности.

Проучавајући дело и богословски труд митрополита Михаила, потребно је истражити новине које он уноси како у српску богословску мисао тако и у обредну сферу црквеног живота, у административно уређење српске Цркве, а затим и на који начин превладава сукобљеност Цркве и државе одстојавајући на вековном канонском предању, будући да услед своје непоколебивости бива и својеврсни исповедник богословља које је заступао. Дисертација настоји да осветли и стање у руској теологији као извору на којем је митрополит као васпитаник Кијевске духовне академије стасавао, а затим и форме под којима се управо руско богословље усталило у српској црквеној просветној заједници. Управо у овој чињеници огледа се важност предочене дисертације будући да је српска теологија управо за време митрополита Михила на дуги низ деценија фундирана руским богословљем. Рад напослетку тежи да осветли положај српске теологије XIX века у светлу њене компатибилности са савременим теолошким струјањима и анализира може ли се њена узоритост транспоновати и аплицирати у данашњим условима.

Личност митрополита Михаила као прегаоца на пољу црквене просвете, мисије српских црквених питомаца, учитеља и свештеника у неослобођеним српским крајевима, неимарска и пастирско-омилитичка делатност у српској историографији обрађивана је и

презентована у једном констатицијском и адорацијском маниру. Углавном се повествовање сводило на један, неретко и исцрпан, просопографски приказ али детаљна анализа његовог дела није била предмет досадашњих истраживача. Управо у том подухвату, видимо значај предстојеће дисертације која ће понудити нове увиде и нова сазнања, а на тај начин проширити и хоризонт разумевања времена и прилика у којима је сâм митрополит Михаило деловао.

ПРЕЛИМИНАРНА СТРУКТУРА РАДА

Садржај

Списак скраћеница

Преглед извора и литературе

Увод

1. Кратак животопис митрополита српског Михаила Јовановића и историјско-богословски контекст његове делатности

1.1. Детињство и школовање

1.2. Повратак у Србију и отпочињање просветног рада

1.3. Избор за митрополита српског

1.4. Верске, црквене и културне прилике у Кнежевини Србији

1.5. Српска црквена и световна просвета у XIX веку

1.6. Положај и стање српског друштва у првој половини XIX века

1.7. Настанак и развој црквене просвете код Срба

1.7.1. Београдска богословија

1.7.2. Карловачка богословија

1.8. Настанак Лицеја и Велике школе у Београду

1.9. Главни представници српске интелигенције и њихова делатност

1.10. Интерференција црквеног и световног образовања: пример оснивања Богословског факултета

1.11. Стање српске богословске мисли у XIX веку

1.11.1. Стање српске богословске мисли у првој половини XIX века

1.11.2. Стање српске богословске мисли у другој половини XIX века

2. Руско богословље XIX века

2.1. Руско богословље у првој половини XIX века: основне карактеристике

2.2. Главни представници руског богословља прве половине XIX века

2.3. Прилике у духовној просвети руске Православне Цркве: систем образовања

2.4. Кијевска духовна академија: историјат и главна богословска усмерења

2.5. Кијевска духовна академија у време школовања митрополита Михаила

3. Богословска делатност митрополита српског Михаила Јовановића

3.1. Хронолошки приказ настанка богословског опуса

3.2. Жанровске особености: класификација и карактеристике

4. Богословске идеје у делима митрополита Михаила Јовановића

4.1. Догматско богословље

4.2. Омилитичко богословље

4.3. Дневнички записи

4.4. Митрополит Михаило Јовановић као црквени историчар

4.5. Литургијско богословље

4.6. Пастирско богословље

4.7. Varia

5. Рефлексије богословља митрополита српског Михаила Јовановића у српској богословској мисли XIX и XX века и његова савремена рецепција

5.1. Допринос утемељењу и развоју српске богословске мисли

5.2. Богословски опус митрополита Михаила: аутентични богословски израз или компилаторно-преводиљачка делатност

5.3. Настављачи и следбеници богословске и мисаоне путање митрополита Михаила

5.4. Митрополит Михаило као саговорник наше епохе

5.4.1. Рецепција богословља митрополита Михаила у савременој српској теологији

5.4.2. Релевантност богословске мисли и богословских тема митрополита Михаила данас

Закључак

Библиографија

Извори

Литература

Прилози

Композиција студије

У композиционом погледу предвиђено је да рад има више делова: садржај, списак скраћеница, увод, пет поглавља од којих су поглавља 1 (Кратак животопис митрополита српског Михаила Јовановића и историјско-богословски контекст његове делатности) и 2 (Руско богословље XIX века) уводног, а поглавља 3 (Богословска делатност митрополита српског Михаила Јовановића), 4 (Богословске идеје у делима митрополита Михаила Јовановића) и (Рефлексије богословља митрополита српског Михаила Јовановића у српској богословској мисли XIX и XX века и његова савремена рецепција) централног карактера, закључак, резиме и библиографију. У Уводу је образложена тема- њено значење, настанак, предмет и циљ. Затим су описани извори, доступни и мање доступни, необјављени и објављени и напослетку литература. Изворима би била посвећена највећа пажња, а реч је о писаним богословским делима митрополита Михаила Јовановића као и њиховом досадашњем коришћењу или некоришћењу, доступности, аутентичности и ваљаности. У Уводу се наводи и оно што сачињава садржај рада, разлог и и циљ приказане поделе на одређена поглавља и потпоглавља. Основни део текста има пет поглавља, која су подељена на потпоглавља, а ова даље према потреби проширивана. Подела на потпоглавља зависи од исцрпности извора, архивске и литерарне грађе конкретне области дисертације која се обрађује али и од важности и обимности теме коју одређено поглавље обрађује.

Прво поглавље које носи наслов, *Кратак животопис митрополита српског Михаила Јовановића и историјско-богословски контекст његове делатности*. Будући да је за разматрање и дисертабилност предложене теме кључно, зарад холистичког сагледавања наведене проблематике којим предложена дисертација намерава да се бави, постепено увођење у наведену тему управо кроз биографски и библиографски приказ митрополита Михаила Јовановића. Ово поглавље, са последујућим потпоглављима има за циљ да на самом почетку дисертације маркира кључне догађаје из митрополитовог живота који су неизоставно имали утицаја и у извесној мери се одразили и на његов архипастирски рад. Ово поглавље подељено је на једанаест потпоглавља. Прво међу њима носи наслов *Детињство и школовање* и обрађује најранији период митрополитовог живота, пратећи постепено и хронолошки његов развојни пут од родног села Врмце, преко Зајечара,

Негодина и Београда све до Кијевске духовне академије. Импресивно је да један младић из планинског сокобањског села успева да привуче пажњу и интересовање својих предавача који су у њему јасно видели велику обдареност када је реч о образовању. Сусрет младог Милоја са блаженог спомена са првим епископом неготинским Доситејом Новаковићем имало је одлучујући значај за његово даље напредовање, омогућивши му одлазак у Београд где свесрдно бива примљен и веома брзо запажен од стране митрополита београдског Петра Јовановића који га и упућује на даље школовање у Кијевску духовну семинарију, а потом и академију. *Повратак у Србију и отпочињање просветног рада*, наслов је другог потпоглавља које се тематски и мисаоно надовезује на претходно и настоји да покаже старање младог јеромонаха Михаила на унапређењу црквену пресвете. С обзиром да је постављен за професора у Београдској богословији на предметима Догматика и Омилитика, које је са изванредним предавачким талентом преносио својим ученицима, а о чему сведочи архимандрит Никифор Дучић, састављање уџбеника било је приоритет у овом сегменту његовог рада. Важно је у овом делу дисертације истражити којим конкретно делима руских теолога се користио јеромонах Михаил пишући уџбенике за Београдску богословију. Значајно је у којој мери је критички приступао грађи којом се користио, а колико је заправо вршио преводилачки рад, пишући уџбенике на један самостално-компилаторни начин. Ступивши на катедру шабачких архијереја, епископ Михаил започиње активну проповедничку делатност али и старање за српски народ у неослобођеним крајевима. Географска специфичност Епархије шабачке омогућавала му је сусрете са прекодринским народним првацима и пружање црквене подршке у народно-ослободилачким тежњама. Оснивањем одељења Странацке богословије, добрим и чврстим црквено-дипломатским везама са Русијом, а нарочито кроз пристајање уз панславистичке идеје, слањем учитеља у црквено-просветне мисије, епископ Михаил виђен је као значајна фигура у којој је српски народ имао свој ослонац ради остваривања својих националних тежњи. Овај део дисертације осветљава бригу епископа Михаила о свом народу али кроз једну нарочиту призму активне црквене делатности у којој он заузима истакнуто место али истовремено служи и за целовитије поимање његовог разумевања улоге Цркве у друштву и актуелним политичким процесима.

Треће потпоглавље носи наслов *Избор за митрополита српског*. Период митрополитске управе испуњен је бројним и веома значајним догађајима наше црквене и националне историје. Сложени унутардинастички односи, притисци великих страних сила, митрополитово настојање да се хришћански морал и вера у народу подигну, да степен образованости свештенства буде на вишем нивоу, да се српска Црква законски и административно прецизно дефинише унутар Кнежевине Србије као институција, представљају само нека питања са којима се митрополит сусрео приликом ступања на трон поглавара српске Цркве. Сукоб са кнезом Миланом Обреновићем обележиће његово служење, доведши на тај начин целокупну српску Цркву у ситуацију које је била без преседана у целокупној њеној историји. Сменивши митрополита Михаила са места предстојатеља српске Цркве и избором напредњачке јерархије, познате и као неканонска, долази до снажних потреса на црквеној и политичкој сцени Кнежевине Србије али и у спољнополитичким кретањима која су се огледала првенствено кроз дипломатски раскид партнерства са Русијом и заузимање аустрофилске политике кнеза, а потом и краља Милана. Видећи у Русији моћну заштитницу националних и верских интереса српског народа, митрополит Михало се у циљу још приснијег зближавања стара о отварању Подворја српске Цркве у Москви. Ово Подворје имаће значајну улогу, нарочито у периоду његовог прогонства из Краљевине Србије, али и у годинама пре тога када ће бити средиште које ће јасно показивати однос руске државе и Цркве према својој словенској сабраћи. Дипломатска улога српског Подворја у Москви биће место сучељавања различитих политичких гледишта и црквених интереса. Стога је веома значајно да се делокруг рада српског Подворја у Москви и најважнијих збивања везаних за ову црквену установу за време митрополитове управе осветли и прикаже. Четврто потпоглавље *Верске, црквене, просветне и културне прилике у Кнежевини Србији* има за циљ да на један прегледан и информативан начин прикаже главна мисаона усмерења у српском друштву у XIX веку, првенствено кроз продор либералних, материјалистичких и атеистичких идеја које умногоме креирају и политичку сцену земље али и ангажују црквене структуре које се веома негативно односе према њима настојећи да их сузбију и прикажу као стране духу православне вере. Као значајни догађај у овом сегменту рада јесте сукоб са кнезом Миланом Обреновићем и неканонски удар чије историјско разматрање има за циљ да прикаже драматичност у односима на релацији Црква-држава у

време митрополита Михаила. Догађаји попут смене митрополита Михаила, прогона од стране краља Милана, долазак митрополита Теодосија Мраовића на чело српске Цркве, борба српских архијереја за очување законског поретка у Цркви и верности митрополиту Михаилу као канонском јерарху, митрополитов прогон из Србије и одржавање веза са политичким изгнаницима у иностранству, реаговање Русије на овакав чин српских власти, предмет су истраживања дела овог поглавља. Након повратка у Србију, настаје митрополитова жеља за успостављањем канонског поретка у Цркви али и усклађивање Закона о Цркви на начелима црквеног права, нормализација односа између Цркве и државе уз помоћ новог краља Александра Првог. *Српска црквена и световна просвета у XIX веку* наслов је петог потпоглавља. Ово поглавља има за циљ да прикаже какво је стање у српском друштву од чега је несумњиво зависило и стање црквене и световне просвете, а потом да се фокусира и на њих и критички и објективно их анализира. Следеће, шесто потпоглавље детаљније разрађује одлике овог периода и поступно уводи у ширу тематику носећи назив *Положај и стање српског друштва у првој половини XIX века*. Седмо потпоглавље под насловом *Настанак и развој црквене просвете код Срба у XIX веку* и има за циљ да прикаже оснивање Богословија у Београду и Сремским Карловцима као центрима српске црквене просвете и укаже на њихов утицај и значај за српску богословску средину. Ове две богословске установе српске Цркве деценијама су биле расадници богословске мисли и посленика наше помесне Цркве. Благодарећи митрополиту београдском Петру Јовановићу који је био близак митрополиту карловачком Стефану Стратимировићу, ове две богословије налазиле су се у нарочитој сарадњи. Стога је циљ овог потпоглавља да прикаже њихов начин рада, дидактичке материјале које су ученици користили као и међусобни утицај наведених школа. С обзиром да у време митрополита Михаила Јовановића долази до снажног продора либералних, атеистичких и материјалистичких идеја који утичу на целокупно друштво, осмо потпоглавље *Настанак Лицеја и Велике школе у Београду* као угледна плејада ученика који су се одшколовали у овим просветним установама и допринели развоју и унапређењу српске просвете и учености јесте задатак којим се ово потпоглавље бави. Њихова делатност која ће и обележити деветнаесто столеће нарочито је предмет интересовања деветог потпоглавља под називом *Главни представници српске интелигенције и њихова делатност*. Бројна дела митрополита Михаила али и црквене јавности представљају одговор на њихову политичку

и друштвену делатност која је имала и импликације на црквену стварност оног времена. *Интерференција црквеног и световног образовања: пример оснивања Богословског факултета* наслов је десетог потпоглавља које има за циљ да прикаже напоре српске Владе и црквене јерархије у Србији да дође до успостављања Православног богословског факултета или Духовне академије за будуће пастире српске Цркве. Овај део дисертације осликава напетост у односима на релацији Црква-држава, као и неодлучност у којој форми ће бити организована највиша црквено-просветна институција. Једанаесто потпоглавље под насловом *Стање српске богословске мисли у XIX веку* разматра стање и положај српске теологије у овом историјском раздобљу. Због обима и сложености али и прегледности ове теме, оно је подељено на два дела, сегментирајући наведено столеће и његове богословске особености у првој и другој половини.

Друго поглавље носи наслов *Руско богословље XIX века*. С обзиром да је митрополит Михаило интелектуално стасавао у руској богословској средини она је имала значајан, готово пресудан утицај на његово потоње поимање у којем смеру, уз помоћ којих богословских дела и на који начин је потребно да се креће и развија српска теологија. Стога је циљ овог поглавља да осветли кретање руске теологије, њене специфичности, историјски контекст у којем је настајала, проблеме са којима се сусретала и начин на који је одговарала на њих. Прво потпоглавље носи назив *Руско богословље у првој половини XIX века: основне карактеристике*. Оно има за циљ да на конкретнији начин осветли наведени период руске теологије. У овом делу дисертације значајно је истражити и са којом литературом је митрополит Михаило долазио у додир, на којим богословским узорима и традицијама је стасавао као и њихов карактер. Управо у том светлу друго потпоглавље *Главни представници руског богословља прве половине XIX века* представља најеминентније представнике руске теологије у научном, литерарном и продуктивном погледу. Митрополит Михаило је њихова дела вешто уткивао у своје радове и на тај начин дух али и мисао руског богословља уводио у српску теологију. Стога је у овом делу дисертације најзначајнији елемент осветлити главне мисаоне правце руских теолога. *Прилике у духовној просвети руске Православне Цркве: систем образовања* наслов је трећег потпоглавља. Од XVII века, а затим све до почетка Октобарске револуције, руска Православна Црква настојала је на унапређењу националног богословља. Главни носиоци овог процеса биле су духовне академије као центри и расадници плодне и предане научне

делатности. Често је било неопходно примерено организовати наставни програм и прибавити уџбенике, књиге, страну и домаћу периодику. Међутим, неповољне друштвене околности често су се показивале као тешко савладиве препреке на путу жељеног побољшања. Посебности црквено-институционалног и историјско-културалног постојања на тлу Русије, усмеравају руско богословље у различитим правцима, онемогућавајући му да у властитим оквирима постигне самобитност. Посезање ка разновидим епистемичким, методолошким и интерпретативним узорима, одлагало је његово постојање идентитетско установљавање. Стога се богословље у Русији често заснива на подражавању светоотачких или западних, римокатоличких и протестантских, примера. Међутим, ово није онемогућило остваривање начела аутентичног богословског израза и поред значајног реферирања на светоотачке текстове и западноевропске богословске моделе, нити пасивној апликацији истих. Четврто потпоглавље *Кијевска духовна академија: историјат и главна богословска усмерења* има за циљ да пружи историјат ове духовне академије, образовни процес у њој и нарочито осветли период рада Кијевске духовне академије за време боравка митрополита Михала у њој у својству ученика. Пето потпоглавље насловљено је *Кијевска духовна академија у време школовања митрополита Михаила*. Овај део дисертације веома је значајан јер има за циљ да укаже на којим богословским темељима и узорима је стасавао млади Милоје; како је изгледао наставни план и програм, како је духовна средина древне Кијево-Печерске лавре утицала на њега будући да у њој бива пострижен за монаха од стране ректора и управо идеал монашког и црквеног уређења на духовним основама које је стекао у Кијевској лаври настоји да целог живота оваплоти и у српској средини.

Треће поглавље носи наслов *Богословска делатност митрополита српског Михаила Јовановића*. Основна интенција овог поглавља и његових потпоглавља јесте да хронолошки и жанровски класификује богословски рад. Кроз прво потпоглавље *Хронолошки приказ настанка богословског опуса* дат је приказ његових дела за местом и временом настанка и издавања али и околностима које су довеле до настанка појединачних дела. *Жанровске особености: класификација и карактеристике* јесте друго потпоглавље и оно има за циљ да подробније истражи којим специфичностима се одликује дело митрополита Михаила. Оно је у раду незаобилазно с обзиром да уводи у поглавље

које следи, а која појединачно управо на тој основи излаже појединачне богословске слојеве у митрополитовом опусу.

Четврто поглавље носи наслов *Богословске идеје у делима митрополита Михаила Јовановића*. Ово поглавље заједно са претходним представља само средиште дисертације. Основна интенција овог дела дисертације јесте историсјко-богословска анализа дела митрополита Михаила. Како би то било могуће, након жанровске класификације, биће обрађене појединачје богословске дисциплине којима се митрополит бавио. Прво потпоглавље обрађује Догматско богословље. Митрополит Михаило је аутор истоименог уџбеника насталог за потребе Београдске богословије. Стога је потребно из овог али и из других митрополитових радова богословски анализирати специфичности његовог догматског богословља, зависност од других аутора, самосталну продуктивност, мисаона решења до којих је долазио, ставове које је заступао. Друго потпоглавље насловљено је као *Омилитичко богословље*. Будући да богословским опусом митрополита Михаила беседе доминирају у жанровском погледу, управо оне представљају исцрпан и обиман материјал који расветљава и уз помоћ којих се може видети којим методама, стилским фигурама и претходним и актуелним узорима се користи аутор. Оне често имају паренетски и етички карактер, изговаране су на Литургијама и као главни њихов циљ истиче се неопходност повратка верникâ аутентичном хришћанском начину живота. Под тиме митрополит Михаило подразумева често посећивање богослужења, исповест, пост и причешће, поучавање у православној вери што на јасан начин открива који недостаци у хришћанском животу доминирају у српском народу оног времена. *Дневнички записи* је наслов трећег потпоглавља. Иако постоје два тома митрополитових Дневника која је он сам тако насловио, они нису у формалном и литерарном погледу дневнички списи већ зборници радова на различите теме које се крећу у дијапазону од актуелних друштвених преко политичких и богословско-поучних. Митрополит Михаило је кандидатску дисертацију у Кијевској духовној академији одбранио на тему која се тиче историје српске Цркве. У преводу на српски језик његов рад је недуго затим штампан и на српском језику, а доцније и допуњаван важећим подацима. Рад превасходно има информативан карактер који доноси преглед стања у Епархијама београдској, шабачкој, ужичкој и неготинској. Затим се износе уредбе, правила и решења помоћу којих се регулише поредак богослужења, наплате свештенодејстава које врше свештеници. Узевши ово у обзир али и

неколико мањих радова митрополита Михаила на историјске теме назив овог потпоглавља је *Митрополит Михаило Јовановић као црквени историчар*. *Литургијско богословље* је наслов петог потпоглавља. Митрополит Михаило се у углавном бавио исправним устројством богослужења што сведочи о постојању више различитих варијанти одређених чинова чиме доприноси њиховом коначном уобличавању. Митрополит Михаило био је творац и чина резања славског колача, крсног хода односно литије али и писац служби светом Стефану Пиперском и светом Петру Цетињском. *Пастирско богословље* је наслов шестог потпоглавља које истражује митрополитов допринос на том пољу. Уочљиво је митрополитово настојање да је повећање нивоа образованости парохијског свештенства неопходно, што је према њему у непосредној вези са квалитетом хришћанског живота пастве. Видан је нагласак на поуци која оплеменењује и чини да она буде чвршћа. Стога је управо и циљ овог потпоглавља да ту нијансираност у делима митрополита Михаила истражи и аналитички презентује. *Varia* је назив последњег потпоглавља у оквиру овог поглавља. Односи се углавном на беседе митрополита Михаила изречене различитим пригодама (успостављање новог сазива Скупштине, убиство кнеза Михаила Обреновића, о неопходности вакцинисања деце и сл.) које откривају његов шири ангажман од искључиво и најдоминантније црквеног и неодвојивост његове личности од националних друштвено-политичких догађаја.

Пето поглавље носи наслов *Рефлексије богословља митрополита српског Михаила Јовановића у српској богословској мисли XIX и XX века и његова савремена рецепција*. Након предоченог садржаја у вишеуказаним поглављима и потпоглављима дисертације, овај њен сегмент има за циљ да покаже може ли богословље митрополита Михаила бити референтан оквир и у наше време. Стога, потпоглавља која следе управо настоје да пруже одговор на то питање. *Допринос утемељењу и развоју српске богословске мисли* назив је првог потпоглавља. Протојереј Стева М. Димитријевић назвао је митрополита Михаила, оцем нове српске књижевности, свакако имајући на уму богословску књижевност. Узевши у обзир наведену констатацију угледног историчара српске Цркве и митрополитовог савременика, пошли смо од претпоставке да она није неосновано дата, што уосталом и сведочи митрополитов волуминозни богословски опус од скоро четрдесет писаних дела. *Богословски опус митрополита Михаила: аутентични богословски израз или компилаторно-преводиљачка делатност* наслов је другог потпоглавља које има за циљ да

потврди или пак негира аутентичност богословског израза митрополита Михаила и могућност његовог свођења у компилаторне оквире уз ангажовану преводилачку делатност са руских извора и предложака. Наслов трећег потпоглавља је *Настављачи и следбеници богословске и мисаоне путање митрополита Михаила*. Тешко је претпоставити да је смрћу митрополита Михаила богословско наслеђе које је деценијама духовно одгајало црквене нараштаје и будуће посленике српске Цркве, утихнуло и изгубило своје одушевљене следбенике. Приличан број богословских дела која се штампају након смрти митрополита Михаила посвећена су њему, што сведочи да је оставио дубок траг у српској богословској средини, Задатак овог поглавља јесте да прикаже ауторе и методологију њиховог рада, објективно их сврставајући као настављаче оног прегалаштва на чијем челу стоји митрополит Михаило. *Митрополит Михаило као саговорник наше епохе* наслов је последњег потпоглавља у оквиру петог, уједно и последњег поглавља ове дисертације. Примарна намера овог дела дисертације јесте да укаже може ли богословски језик који извире из дела митрополита Михаила бити постојан и применљив на изазове са којима се сусреће наша епоха. Са друге пак стране, могу ли методолошки поступци митрополита Михаила и целовито узевши његова богословска заоставштина бити смероказ нашем нараштају. Такође у оквиру овог потпоглавља развија се и сегмент под називом *Рецепција богословља митрополита Михаила у савременој српској теологији*, а који настоји да осветли степен заступљености и интересовања савремених српских теолога богословљем митрополита Михаила.

У *Закључку* су сумирани резултати истраживања, износе се и бране хипотезе изнете у раду.

Библиографија је детаљан попис свих извора и литературе коришћених за израду докторске дисертације. Литература ће бити поређана према азбучном или абecedном реду, зависно од тога на ком је језику, односно писму, написано дело које се користи.

Извори

Архив Српске Православне Цркве

Фонд Митрополија београдска

Архив Србије

Фонд Велика школа- Београд

Фонд Дворска канцеларија- Београд

Фонд Друштво Светог Саве

Фонд Књажевска канцеларија

Фонд Министарство просвете

Фонд Митрополија београдска

Фонд Народна скупштина

Фонд Народна канцеларија

Архив Српске академије наука и уметности у Београду

Фонд Друштва српске словесности

Фонд Српског ученог друштва

Фонд Српске краљевске академије

Архив Српске академије наука и уметности у Сремским Карловцима

Библиотека града Београда

Фонд старе и ретке књиге

Митрополитъ Михаилъ, Црквено богословіе или Црквесловіе за ученике виши разреда, Правительствомъ книгопечатномъ, Београд, 1860.

Митрополитъ Михаилъ, Пастирска поученія православнимъ христіянима на све неделѣ и празднике преко године, Београд, 1860.

Митрополитъ Михаилъ, Црквеный учитель, Правительствомъ книгопечатномъ, Београд, 1861.

Херменевтика, Правительствомъ книгопечатномъ, Београд, 1864.

Православный проповедникъ митрополита Србскогъ Михаила. Кнѣига 1-4. Кнѣига прва. Државна книгопечатня, Београд, 1866.

Ручно свештеничка кнѣига. Израдіо митрополитъ србскій Михаилъ. Државна книгопечатня, Београд, 1867.

Православный проповедникъ митрополита Србскогъ Михаила. Кнѣига 1-4. Кнѣига трећа. Државна книгопечатня, Београд, 1867.

Беседе коѣ ѣ говоріо архіепископъ београдскій и митрополитъ србскій Михаилъ при миропомазанію Кнзя србскогъ Милана М. Обреновића IV. 23. юнія 1868 год. у Саборной београдской цркви Државна книгопечатня Београд, 1868.

Митрополитъ Михаилъ, Одбрана истине, Државна штампарија, Београд, 1872.

Живот и дела Св. Стефана Немање (у монаштву Симеона) краља србског. Са предходним описом карактера најстаријег доба србске историје од Е. Ш. М. Државна штампарија, Београд, 1873.

Митрополитъ Михаилъ, Православна србска црква у Княжеству Србіи, Државна штампарија, Београд, 1874.

Духовна споменица. 10.августа 1878 год., Државна штампарија, Београд, 1879.

Света гора атонска, Израдио АЕ. Митрополит српски Михаил (Јовановић), Издање и штампа А. Пајевића, Нови Сад, 1886.

Хришћанске светиње на истоку. Израдио АЕ. Митрополит српски Михаил. (Друго поправљено издање), Издање и штампа А. Пајевића, Нови Сад, 1888.

Беседе и други књижевни радови митрополита Михаила. Књ. 1-2. Књига прва. Краљевско-српска државна штампарија, Београд, 1893.

Беседе и други књижевни радови митрополита Михаила. Књ. 1-2. Књига прва. Краљевско-српска државна штампарија, Београд, 1894.

Центральный государственный исторический архив Украины (Киев)

Архив Киевской духовной академии и семинарии

Литература за предложени рад

Аврамовић Сима, *Сретењски Устав – 175 година после*, Анали Правног факултета у Београду LVIII (1/2010) 36-65.

Акты и документы относящиеся к истории Киевской академии, Отделение III (1796-1869) Т. V (1819-1869), под редакцией Ф. И. Титова, Москва-Киев, 2013, (эл. издание).

Белов Михаил, М. П. *Погодин [ПУТЕШЕСТВИЕ В СЕРБИЮ. 1846 Г.]*, МЕШОВИТА ГРАЂА (Miscellanea) XXXVI (2015) 183- 194.

Блажић Јована, Иванова Јекатерина Владимировна, *Писма Митрополита Михаила Грофици А. Д. Блудовој: прилог проучавању руско-српских односа (1871-1874)*, МЕШОВИТА ГРАЂА (Miscellanea) XXXV (2014) 121-138.

Блажић Јована, Иванова Јекатерина Владимировна, *Преписка Митрополита Михаила и Грофице А. Д. Блудове о догађајима у Србији 1868. године*, МЕШОВИТА ГРАЂА (Miscellanea) XXXIV (2013) 193-218.

Блажић Јована, *Московски словенски комитет и школовање српских и бугарских питомаца (1876-1877)*, МЕШОВИТА ГРАЂА (Miscellanea) XXXIII (2012) 301-314.

Блажић Пејић Јована, Иванова Јекатерина Владимировна, *Нова сведочанства из живота Митрополита Михаила: од свргнућа до поновног повратка (1881-1889)*, МЕШОВИТА ГРАЂА (Miscellanea) XXXVII (2016) 123-158.

Блажић Пејић Јована, *Предлог о оснивању словенског друштва узајамне помоћи у Москви из 1889. године*, МЕШОВИТА ГРАЂА (Miscellanea) XXXVI (2015) 275-288.

Блажић Пејић Јована, *Руска словенска добротворна друштва и српско подворје у Москви (1874-1917)*, Историјски часопис LXIV (2015) 337-362.

Бурега В. В., *Каноническое и юридическое положение Православной Церкви в монархии Габсбургов в XVIII — начале XX вв.*, Труды Київської Духовної Академії 16 (2012) 251-266.

Бурега В. В., *Киевская духовная академия – очерк истории*, Москва – Киев – Санкт Петербург, 2013, (эл. издание).

Васин Горан, *Свеиштенство Шабачке епархије по попису из 1879. године*, МЕШОВИТА ГРАЂА (Miscellanea) XXXV (2014) 139-154.

Вересић Мојсеј, *Црквено питање у Србији*, Београд, 1895.

Вилотић Марко, *Проблем односа вере и (раз)ума у српској периодици XX века (I. део)*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 15 (2014) 87-89.

Војводић Михаило, *Како је Српска црква добила независност 1879. године*, Историјски часопис L (2003) 87-98.

Војводић Михаило, *Стојан Новаковић о Берлинском конгресу*, Историјски часопис XLIX (2002) 183 -196.

Вујисић Живковић Н., *„Дисциплина питања Вићентија Ракића“*, Педагогија 4 (2006) 543-550.

Вујисић Живковић Н., *Развој институције сталног стручног надзора над основним школама у Србији у 19. веку*, Андрагошке студије 1 (2011) 157-172.

Вукашиновић Владимир, *Још један осврт на теологију Петронија Трбојевића*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 10 (2011) 262-269.

Вукашиновић Владимир, *Литургијски језик Српске Православне Цркве у 20. веку*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 13 (2013) 62-78.

Вуковић Сава, *Српски јерарси*, Крагујевац, 1996.

Вулетић Александра, *Брачна политика у Кнежевини Србији – између традиционализма и модернизма*, Историјски часопис LVII (2008) 283-298.

Вулетић Александра, *Да ли само добар муж може да буде добар владар? Развод краља Милана и јавно мњење*, Зборник Матице српске за историју 86 (2012) 21-32.

Высокопреосвященный Михаил, митрополит сербский: по поводу 40-летнего юбилея его священнослужения в епископском сане, Христианское чтение 1-2 (1895) 164-173.

Гавриловић Славко, *Друштвено-економско стање Срба у Хабзбуршкој монархији, од краја 18. до средине 19. века*, Београд, 1983.

Гаврюшин Н. К., *Русское богословие: очерки и портреты*, Нижний Новгород, 2011.

Головащенко С. І., *Дослідження та викладання Біблії в Київській духовній академії XIX – початку XX ст.*, Київ, 2012.

Головащенко С. И., *Славянская Библия в Киевской духовной академии: присутствие текстов и проблема исследования (XIX — начало XX в.)*, Труды Київської Духовної Академії 16 (2012) 121-130.

Грујић В., *Школско-реформаторски рад Јована Ст. Поповића у Србији 1840-1848*, Београд: Српска академија наука, 1956.

Два века образовања у Србији, Београд: Институт за педагошка истраживања, 2005.

Димитријевић М. Стеван, *Митрополит Михаило, Архиепископ Београдски и Митрополит Србије као православни јерарх, Србин, Словен и немар Југословенства*, Весник српске Цркве XXXVIII (1933), Београд, 63-110.

Др Виктор И. Косик, *Русофильство и русофобство на Балканах XIX–XX вв. (Болгария, Сербия, Россия)*, Српске студије 5 (2014) 337-354.

Драгићевић Татјана, *Школство у Србији*, Београд: Архив Србије, 2009.

Дучић Нићифор, *Историја српске православне Цркве*, Биоград, 1894.

Живанов Сава, *Основи спољне политике Русије крајем 19. и почетком 20. века*, Зборник Матице српске за историју 71-72 (2005) 59-100.

Живановић Живан, *Политичка историја Србије у другој половини деветнаестог века (1858-1878)*, књига прва, Београд, 1923.

Живановић Живан, *Политичка историја Србије у другој половини деветнаестог века (1878-1889)*, књига друга, Београд, 1924.

Живот и дело митрополита Михаила (1826-1898), Зборник радова са научног скупа, ур. Димитрије Стефановић, Београд: Српска академија наука и уметности, 2008.

Зборник закона и уредаба Кнежевине Србије, књига 11 (1858).

Зборник правила, уредаба и наредаба архијерејског сабора православне српске Цркве у Краљевини Србији од 1839 до 1900. године, Београд 1900.

Илић А., *Уџбеници и национално васпитање у Србији (1878-1918)*, Београд, 2010.

Илић В. Александра, *Уџбеници и национално васпитање у Србији*, Београд, 2010.

Исић М., *Основно школство у Србији 1918–1941*, Београд: Институт за новију историју Србије, II књига, 2004.

Историја српског народа V-1, Београд 1994.

Историја српског народа VI-1, Београд 1994.

Историја српског народа VI-2, Београд 1994.

Историја школа и образовања код Срба, Београд: Историјски музеј Србије, 1974.

Јагодић Милош, *Извештај Василија Ђорђевића о догађајима у Старој Србији из јула 1854*, МЕШОВИТА ГРАЂА (Miscellanea) XXXVI (2015) 195-206.

Јагодић Милош, *Планови о политици Србије према Старој Србији и Македонији (1878-1885)*, Историјски часопис LX (2011) 435-461.

Јанковић Драгослав, *О политичким странкама у Србији у XIX веку*, Београд, 1951.

Јефтић Андреј, *Питање научности теологије у српској теолошкој мисли 20. вијека*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 10 (2011) 26-38.

Јовановић Наталија, *Школа у српском друштву XIX века*, Ниш, 2007.

Јовановић Слободан, *Влада Милана Обреновића књига друга*, Београд, 1934.

Јовановић Слободан, *Влада Милана Обреновића књига прва*, Београд, 1934.

Јовановић Слободан, *Влада Милана Обреновића књига трећа*, Београд, 1934.

Како је постала бугарска егзархија, посвећено српско-бугарском споразуму, Београд: Парна радикална штампарија, 1897.

Каљевић Љубомир, *Моје успомене*, Београд, 1908.

Каран Драган, *Пастирско богословље у Србији у XIX и XX веку*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 5 (2010) 151-166.

Кириловић Д., *Српске школе у Војводини у XVIII веку*, Сремски Карловци, 1929.

Ковачевић М. Душко, *Србија и Русија 1878–1889. Од Берлинског конгреса до абдикације краља Милана*, Београд: Историјски институт, 2003.

Колиненко Юлия Владиславовна, *Сербская православная Церковь в 1878–1920 гг.: национальная идеология и политическая практика*, Москва, 2016.

Кончаревић Ксенија, *Библиографска делатност протојереја Бранка А. Цисарџа*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 8 (2010) 35-59.

Кончаревић Ксенија, *Утицај духовно-обновитељских покрета XIX и XX века на језичку политику и богослужбено стваралаштво Српске Православне Цркве*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 19 (2015) 102-114.

Крестић В. Петар, *Кнез и краљ Милан у мемоаристици*, Историјски часопис LIV (2007) 193-214.

Крестић В. Петар, *О убиству Кнеза Михаила Обреновића*, МЕШОВИТА ГРАЂА (Miscellanea) XXIX (2008) 97-126.

Леовац Данко, *Конзервативне и либералне идеје у Кнежевини Србији (1858-1869) – начела и пракса*, Српске студије 1 (2010) 217-239.

Лубардић Богдан, *Српски богослови у Великој Британији: Кадестонски теолошки колеџи 1917–1919 – прилози и допуне I*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 14 (2013) 52-127.

Љушић Радош, *Владе у Кнежевини и Краљевини Србији (1805-1918)*, Српске студије 1 (2010) 81-126.

Малышевский И. И., *Историческая записка о состоянии Киевской духовной академии в минувшее пятидесятилетие*, Труды Киевской духовной академии 11 (1869) IV, 64-138, Киев, 2010 (эл. издание).

Марковић Игнатије, *Протојереј Душан Јакишић (1875-1936)*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 9 (2011) 242-246.

Милићевић Ђ. Милан, *Успомене 1831-1855*, Београд, 1952.

Миљковић Катић Бојана, *Сеоско професионално занатство Кнежевине Србије (1834-1866)*, Историјски часопис LXII (2013) 309-330.

Миодраговић Ј., *Дух наставе и васпитања у Србији*, Београд, 1887.

Мирковић Мирко, *О правном положају српске Цркве у прошлости*, Београд, 2000.

Натошевић Ђ., *Кратко упутство за српске народне учитеље*, Темишвар, 1857.

Новаковић Драган, *Доношење првог Устава српске православне Цркве*, 41-54, <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0352-5732/2014/0352-57321446041N.pdf> (преузето 05. 03. 2016.).

Новаковић Драган, *Доношење, основне одредбе и стављање ван снаге аустријског конкордата из 1855. године*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 16 (2014) 191-201.

Новаковић Драган, *Државно законодавство о православној цркви у Србији од 1804. до 1914. године*, Београд, 2010.

Новаковић Драган, *Начертаније о духовним властима као први закон о православној цркви у Србији*, Историјски часопис LVII (2008) 197-217.

Новаковић Драган, *Од Начертанија о духовним властима до Закона о црквама и верским заједницама*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 14 (2013) 148-165.

Новаковић Драган, *Оснивање Министарства вера и уставни положај цркава и верских заједница у Краљевини СХС – Југославији 1*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 15 (2014) 94-200.

Новаковић Драган, *Решавање верског питања у Краљевини СХС/Југославији и доношење закона о признатим вероисповестима*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 19 (2015) 115-135.

Новаковић Драган, *Став напредњачке странке према Српској православној Цркви*, Политикологија религије II (2007) 61-80.

Новаковић Драган, *Устројеније духовних власти Књажества Сербскога из 1847. године – други закон о православној Цркви у Србији*, Анали Правног факултета у Београду LVII (1/2009) 232-248.

Новаковић Драган, *Цркве и верске заједнице у уставима Србије*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 18 (2015) 64-86.

Образовање у Срба кроз векове, Београд, 2004.

Образовање учитеља у Србији, Учитељски факултет у Ужицу, 2006.

Павук Маркелл, *Исследования профессора Киевской духовной академии В. Ф. Певницкого в области теории и практики церковного проповедничества*, Труды Київської Духовної Академії 16 (2012) 193-220.

Певницкий В. Ф., *Мои воспоминания*, Труды Киевской духовной академии 5 (95-120); 6 (273-302); 10 (338-348) (1911); 6 (1912) 305-326, (эл. издание).

Перовић Латинка, *Модерност и патријархалност кроз призму државних женских институција: Виша женска школа (1863-1913)*, Србија у модернизацијским процесима 19. и 20. века 2, Београд: Институт за новију историју, 1998, 141-163.

Перовић М., *Педагошки погледи Доситеја Обрадовића*, Титово Ужице, 1990.

Петров Н. И., *Из истории гомилетики старой Киевской академии*, Труды Киевской духовной академии 1 (1866) 86-124, Киев, 2010 (эл. издание).

Пешић Д. Мирослав, Младеновић Б. Божица, *Развој либералних идеја у Кнежевини Србији од 1858. до 1869. Године*, Зборник радова са научног скупа Наука и слобода (2015) 27-39.

Пироћанац Милан, *Белешке*, Београд, 2004.

Поткоњак Никола, *Институције за образовање учитеља у Срба*, Алманах Учитељског факултета у Сомбору, 1998, 25-33.

Поткоњак Никола, *Педагогија у Срба до 1945*, Београд, 2012.

Приватни живот код Срба у деветнаестом веку, Београд, 2006.

Пузовић Владислав, *Викентије Флоријановић Фрадински – историчар Цркве*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 13 (2013) 105-116.

Пузовић Владислав, *Завршни радови Срба на Кијевској духовној академији (1869-1899)*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 12 (2012) 152-173.

Пузовић Владислав, *Личност и дело проф. др Александра Павловича Доброклонског (I део)*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 10 (2011) 39-74.

Пузовић Владислав, *Личност и дело проф. др Александра Павловича Доброклонског (II део)*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 11 (2012) 92-111.

Пузовић Владислав, *Теодор Иванович Титов — историчар Цркве*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 15 (2014) 127-152.

Пузовић Владислав, *Руски путеви српског богословља: школовање Срба на руским духовним академијама 1849-1917*, Београд, ПБФ-ИТИ-ЈП Службени гласник, 2017.

Пузовић Предраг, *Прилози за историју српске православне Цркве*, Београд 2014.

Пузовић Предраг, *Прилози за историју српске православне Цркве*, Ниш, 1997.

Пузовић Предраг, *Прилози за историју српске православне Цркве: део 3*, Фоча, 2006.

Пузовић Предраг, *Прота Стеван М. Димитријевић историчар СПЦ*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 7 (2010) 53-59.

Пузовић Предраг, *Српска православна црква: Прилози за историју 2*, Београд, 2000.

Радосављевић Недељко, *Београдска митрополија по попису из 1826.*, Историјски часопис LVIII (2009) 231-248.

Радосављевић Недељко, *Тимочка епископија по попису из 1836.*, Историјски часопис LII (2005) 257-272.

Радосављевић Недељко, *Херцеговачки митрополити 1766-1878.*, Историјски часопис LVII (2008) 175-196.

Радосављевић П., *Увод у експерименталну педагогију*, Загреб: ПКЗ., 1910.

Рајић Сузана, *Милан Обреновић-краљ политичар*, Зборник Матице српске за историју 79-80 (2009) 43-58.

Рајић Сузана, *Несуђени скуп Словена у Београду 1869. године*, Историјски часопис LXII (2013) 331-344.

Рајић Сузана, *Писма Краљице Наталије из 1891. и 1892. године*, МЕШОВИТА ГРАЂА (Miscellanea) XXXII (2011) 473-490.

Рајић Сузана, *Прилог проучавању српског железничког питања*, МЕШОВИТА ГРАЂА (Miscellanea) XXXIV (2013) 269-278.

Ракић В., *Основи теорије образовања*, Београд, 1924.

Раковић Александар, *Предлози и расправе о високим богословским студијама у Краљевини Србији 1899-1914*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 4 (2009) 104-116.

Ранковић Зоран, *Колико је Први светски рат променио парохијски живот – виђење једног свештеника*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 17 (2015) 161-169.

Ранковић Зоран, *Предавачи Црквенословенског језика на Богословском факултету до Другог светског рата*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 7 (2010) 73- 78.

Распоповић Радослав, *Задаци руске спољне политике на Балкану у другој половини XIX вијека и међународно правни значај одлука у Сан Стефану и Берлину за Србију и Црну Гору*, Историјски часопис XLIX (2002), 196-220.

Русский биографический словарь А. А. Половцова, Москва, 1896-1918.

Самарцић Момир, *Мисија архимандрита Нићифора Дучића у Цариграду и на Светој Гори 1882. године*, Историјски часопис LII (2005) 273-292.

Самарцић Момир, Сара Самарцић, *Хајмлеров пројекат Тајне конвенције из 1881. године*, МЕШОВИТА ГРАЂА (Miscellanea) XXXII (2011) 451-472.

Самарцић Момир, *Статут Друштва Светог Саве из 1880. године*, МЕШОВИТА ГРАЂА (Miscellanea) XXIV (2005) 203-222.

Сандо Драгомир, *Др Јордан Илић (1883–1950), редовни професор Богословског факултета Универзитета у Београду*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 8 (2010) 19-21.

Систематический указатель статей, помещенных в журнале „Труды Киевской духовной академии“ за 1860-1904 гг., Киев, 1905 (эл. издание).

Систематический указатель статей, помещенных в журнале „Труды Киевской духовной академии“ за 1905-1914 гг., Киев 1915 (эл. издание).

Скерлић Јован, *Историјски преглед српске штампе 1791-1911*, Београд, 1911.

Слијепчевић Ђоко, *Историја Српске православне цркве*, Минхен, 1966.

Слијепчевић Ђоко, *Михаило, архиепископ београдски и митрополит Србије*, Минхен, 1980.

Спасовић Станимир, *Улога српске Цркве у националном ослобођењу*, Торонто, 1988.
Српска православна црква 1219-1969, Београд, 1969.

Станисављевић В., *Два века српских уџбеника*, Београд: ЗУНС, 1992.

Станић Миле, *Коста Протић о Русима*, МЕШОВИТА ГРАЋА (Miscellanea) XXI (2003) 95-102.

Станков Љиљана, *Ђачко одевање у Србији од средине 19. века*, Шумадијски анали 4 (2008), Крагујевац.

Станков Љиљана, *Предшколско васпитање у Србији (1865-1957)*, Београд: Педагошки музеј, 2010.

Станојевић Станоје, *Историја српскога народа*, Београд, 2008.

Стијовић Милун, Шалић Јована, *Одбор за ширење пропаганде народности српске (1899. године)*, МЕШОВИТА ГРАЋА (Miscellanea) XXXVI (2015) 289-302.

Стојанчевић Владимир, *Митрополит Михаило и питање аутономије српске Цркве у Турској 1878. године*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор 70 (2002) 235-240.

Сухова Н. Ю., *Вертоград наук духовный. Сборник статей по истории высшего духовного образования в России XIX - начала XX века*, Москва, 2007.

Сухова Н. Ю., *Духовные учебные заведения и духовное просвещение в России (XVII – начало XX в.)*, Москва – Санкт Петербург, 2013 (эл. издание).

Сухова Н. Ю., *Русское академическое богословие до 1917 г.: проблемы и лица*, Богословье 1 (2016) 243-266.

Сухова Н. Ю., *Система научно-богословской аттестации в России в XIX - начале XX в.*, Москва, 2012.

Тасин дневник (1870-1906), приредио Живојин Алексић, Београд, 1991.

Таталовић Владан, *Новозаветно богословље на Православном богословском факултету од 1920. до данас*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 4 (2009) 57- 64.

Таталовић Владан, *Осврт на проблематику историјског Исуса у српској теолошкој средини (део I)*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 7 (2010) 9-18.

Таталовић Владан, *Осврт на проблематику историјског Исуса у српској теолошкој средини (део II)*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 8 (2010) 9-18.

Таталовић Владан, *Савремено тумачење Светог Писма у Православној Цркви: улога Богословског факултета у Београду*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 6 (2010) 7-16.

Таталовић Владан, *Српско новозаветно богословље у XIX и XX веку*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 9 (2011) 7-53.

Тешић Владета, *Морално васпитање у школама Србије 1830-1878*, Београд, 1974.

Тешић Владета, *Развој Лицеја и Велике школе*, Београд, 1988.

Тешић Владета, *Школство у 19. веку*, Београд, 1974.

Титов И. Θ., *Михаилъ, митрополитъ сербскій (1826-1898)*, Київ, 1898.

Титов Ф., прот., *Императорская Киевская духовная академия в ее трехвековой жизни и деятельности (1615–1915), историческая записка*, Москва-Київ, 2013 (эл. издание).

Титов Ф., свящ., *Очерки из истории Киевской духовной академии*, Труды Киевской духовной академии 10 (1897) 167-207.

Титов Ф., свящ., *Русский царствующий дом Романовых в отношениях его к Киевской духовной академии (1615-1913 гг.)*, 7-8 (1913) 469-505; 10 (1913) 279-328, Київ, 2010 (эл. издание).

Ткачук М. Л., „Академию бесконечно люблю... “: архиепископ Василий (Богдашевский) как студент, профессор и ректор Киевской духовной академии, Труды Київської Духовної Академії 16 (2012) 27-56.

Точанац Исидора, *Прописи за свеиштенике и парохијане архиепископа и митрополита београдско-карловачког Мојсија Петровића*, Историјски часопис XLVIII (2001), 147-164.

Ћирић Владимир, *Однос Српске православне Цркве и власти у модерној Србији (1831-2010)*, Ком, 2012, I (1) 129–153.

Ћоровић Владимир, *Историја српског народа*, Београд, 1997.

Ћунковић С., *Школство и просвета у Србији у XIX веку*, Београд: Педагошки музеј, 1971.

Убипариповић Србољуб, *Литургички допринос протопрезвитера Божидара Мијача српској теологији у 20. веку*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 8 (2010) 22-34.

Убипариповић Србољуб, *Литургички прилози протопрезвитера-ставрофора др Радослава Грујића српској теологији у 20. веку*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати 6 (2010) 27-35.

Устави Кнежевине и Краљевине Србије (1835-1903), Београд, 1988.

Флоровски Георгије, *Путеви руског богословља*, превод с руског Миливоје Р. Мијатов, Београд, 2009.

Црква наша на историском прелому, Хришћански весник VI/VII, јуни/јули (1903) 204-207.

Џомић В. Велибор, *Верска слобода у историји српске уставности XIX века*, Зборник радова са научног скупа Наука и слобода, Пале 2015, 41-51.

Шевић М., *Образовање и просвећивање IV*, Београд: Педагогијска књижница, Рајковић и Ћунковић, 1926.

Шемјакин Андреј, *Митрополит Михаило и Никола Пашић, Емигрантска преписка (1884-1888)*, Београд, 2004.

Юбилейный сборник Киевской духовной академии, Москва-Киев, 2013 (эл. издание).

Ćunković Srećko, *Školstvo i prosveta u Srbiji u XIX veku*, Beograd, 1971.

Državno uređenje i školsko zakonodavstvo, Beograd: Prosvetni pregled, 2001.

Đurović Arsen, *Modernizacija obrazovanja u Kraljevini Srbiji*, Beograd: Istorijski institut, 2004.

Dva veka obrazovanja u Srbiji, Beograd: Institut za pedagoška istraživanja, 2005.

Isić Momčilo, *Osnovno školstvo u Srbiji*, knj. 1. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2005.

Isić Momčilo, *Osnovno školstvo u Srbiji*, Knj. 2. Građa. - Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2005.

Obrazovanje kod Srba kroz vekove, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2003.

Simić Miodrag, *Školstvo u Srba u XIX i prvoj polovini XX veka*, Beograd, 2003.

Školstvo Srbije, Beograd, 1980.

Vanović Darko, Srpski učitelji iz Habzburške monarhije u Srbiji: 1804-1858, Beograd, 2006.

Б И О Г Р А Ф И Ј А

Јереј Марко Пајчин рођен је 25. јуна 1990. године у Београду. Након завршене основне школе у родном граду, уписује Богословију светог Јована Златоустог у Крагујевцу коју окончава са одличним успехом 2009. године. Исте године се уписује на Православни богословски факултет Универзитета у Београду на којем дипломира 08. октобра 2014. године на предмету Новозаветна егзегеза, а на тему: „Српски новозаветници XX века о Матејевом Јеванђељу.“ Академске 2014/2015 године уписује мастер студије на матичном факултету на библијско-патристичкој групи где под менторством доц. др Владана Таталовића са успехом брани мастер рад на тему „Јованово Јеванђење у руској егзегези XIX века.“

У октобру 2015. године уписује прву годину докторских студија на матичном факултету на Катедри за Историју српске цркве где полаже све програмом предвиђене испите са просечном оценом 10, 00.

У августу 2015. године рукоположен од стране Његовог Преосвештенства епископа тимочког Г. Г. Илариона (Голубовића) у чин свештеника и постављен за пароха при храму Свете Тројице у Неготину. Ожењен Маријом Пајчин (рођеном Гругуревић) са којом има сина Василија.

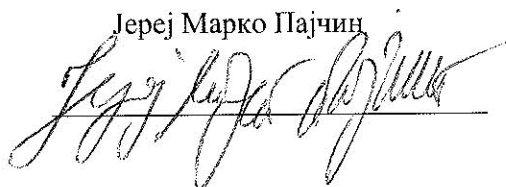
Постављен у септембру 2015. године у Неготинској гимназији за наставника верске наставе.

Учествовао на годишњем симпосиону Српска теологија данас 2015. године.

ИЗЈАВА

Изјављујем да тему докторске дисертације под насловом „Историјско-критичка анализа и савремена рецепција богословске мисли митрополита српског Михаила Јовановића“ нисам пријављивао на другој високошколској установи у земљи или иностранству.

Јереј Марко Пајчин

A handwritten signature in black ink, written over a horizontal line. The signature is cursive and appears to read 'Jerej Marko Pajcin'.

Извештај Комисије
за одобрење теме докторске дисертације
кандидата Марка Пајчина под насловом
„Историјско-критичка анализа и савремена рецепција богословске мисли
митрополита српског Михаила Јовановића“

Дана 21. децембра 2017. године студент докторских студија Марко Пајчин, одбранио је предлог теме докторске дисертације под насловом „Историјско-критичка анализа и савремена рецепција богословске мисли митрополита српског Михаила Јовановића“ пред Комисијом у саставу: проф. др Радомир Поповић, (председавајући), проф. др Зоран Крстић и доц. др Растко Јовић.

Докторанд Марко Пајчин је у првом делу писаног Образложења теме истакао релевантност и важност теме дисертације и као један од аргумента за избор теме навео њену могућу актуелност и данас. Наиме, рад се пре свега односи на богословску делатност митрополита Михаила где аутор покушава да покаже како његови радови нису били искључиво преводилачко-компилаторног карактера. Такође, његови радови ће нам дати боље увиде у стање Цркве и друштва његовог времена. Пошто до сада о митрополиту Михајлу није довољно писано, онда овај рад представља пионирски подухват. Кандидат је дао веома опширан списак литературе коју намерава да користи у писању дисертације. Такође, његова анализа богословске мисли митрополита Михајла биће урађена и преко објављене, али и необјављене грађе.

Расправљајући о дисертабилности саме теме чланови комисије су кандидату указали на неопходност да буде посебно обазрив у разумевању времена у којем је деловао митрополит Михајло. Кандидату је сугерисано да посебно посвети пажњу рађању модерног друштва у Западној Европи, које је довело до транзиције и у српском друштву тог времена. Многи проблеми са којима се суочавао митрополит Михајло јесу управо одраз модерности, која је негирала право Цркви да се бави политиком или ширим друштвеним радом. Са друге стране, православна Црква крајем 19 века има искушење етнофилетизма, а то је време у којем је живео и радио митрополит Михајло. Национална политика коју је Црква водила у том времену, потрошила је и саму Цркву и подредила је државним властима у овим питањима. Стога је неопходно имати социолошку анализу времена у којем је живео и радио митр. Михајло, како бисмо на прави начин вредновали друштво његовог времена. Кандидату је сугерисано да не заборави суштинске хришћанске вредности, јер се Црква често губила у националној борби, понекад заборављајући на сам смисао хришћанства. Уколико се изгуби овај оријентир, постоји опасност да се изгуби исправна хришћанска свест о улози и мисији Цркве у свету.

Кандидату је такође указано на неопходност да рад не претвори у својеврсну апологетику митрополита Михајла, него да поштујући научне принципе, буде што

објективнији и критичнији према сваком изнетом богословском промишљању. Све примедбе су имале за циљ да продубе и самим тим побољшају квалитет истраживања, као и да кандидату помогну да увиди многоструке аспекте задате проблематике.

Докторанд Марко Пајчин је успешно одговорио на питања чланова Комисије, прихватајући њихове примедбе. Комисија закључује да је тема која је предложена за тезу докторског рада дисертабилна. Такође, закључено је да кандидат поседује неопходне компетенције за њену успешну обраду.

У Београду, 24. 01. 2018.

Чланови Комисије

1. -----

Проф. др Радомир Поповић

2. -----

Проф. др Зоран Крстић

3. -----

Доц. др Растко Јовић